

The Mainz Meeting Proceedings of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics, Edited by Lars Johanson in cooperation with Éva Ágnes Csató, Vanessa Locke, Astrid Menz and Dorothea Winterling, Harrassowitz Verlag, Turcologica (Band 32), Wiesbaden 1998, 765 s, ISBN 3-447-03864-0, ISSN 0177-4743.

İlki 1982'de Berkely'de gerçekleştirilen ve iki yılda olmak üzere değişik ülkelerde tertip edilen toplantıların yedincisi Türkolojinin bir çok sahasındaki çalışmalarıyla tanıdığımız Lars Johanson ve çalışma arkadaşlarının ev sahipliğinde 1994'te Almanya'nın Mainz şehrinde gerçekleştirilmişti. Artık geleneksel hâle gelmiş bulunan bu toplantıların bildiri metinlerinin ilmî bir süzgeçten geçirilerek kitaplaştırılması, ülkemizdeki benzerleri gibi, aynı zamanda ilgili bilim sahasına güzel ve faydalı eserler de kazandırmaya başladı. Künyesini verdiğimiz eser de böyle bir anlayışın ürünü olup toplantının dördüncü yılında Harrassowitz yayınevinin Turcologia serisinin 32. kitabı olarak yayımlandı. Yayınevi bu seriyi L. Johanson'un nezaretinde yürütüyor.

Kitap, L. Johanson'un Mainz Toplantısı'na nasıl geldiğini anlatan ve bu toplantıyı tanıtan kısa bir giriş yazısıyla başlıyor. Müteakiben, eserde yer alan 49 makale ihtisas alanlarına göre tasnif edilmişler. Eser 14 bölümden meydana gelmektedir. Böylece, lehçe ve şiveleriyle Türkçe'nin ses ve şekil bilgisi, temel yapısı ve cümle kuruluşu, yardımcı yapılar, üslup, genel dilbilim açısından Türkçe'nin öğrenilmesi, tarihî ve karşılaştırmalı konularla uygulama alanına ilişkin yazıları ihtiva eden, Türkoloji için önemli bir eser gerçekleştirilmiş oluyor.

Fonoloji konularının ele alındığı ilk makale Michael Dobrovolsky'nin 'Chuvash without syllables' (s. 3-27) adlı Çuvaşça'nın seslendirilmesi üzerine olan yazısı. Burada vurgusuz hecelerden hareketle Çuvaşça'nın ünlüsüz hece yapılarının ortaya çıkışı anlatılmakta, bu durumun Kore ve Japon dilleri ile benzerliklerine değinilmektedir. İkinci yazı ise Marti Roos imzasıyla: 'Preaspiration in Western Yugur monosyllables' (s. 28-41). Çin sınırları içinde Sunán Yugur Otonom Bölgesinde yaşayan yaklaşık 4.500 kadar Uygur Türkünün konuştuğu 'Batı Uygur' veya 'Sarı Uygur' Türkçesinin tek heceli kelimelerindeki ön tonlama üzerinde durulmuş; yazının sonuna bu dilin konuşulduğu bölgeyi gösteren bir de harita eklenmiş.

Armin Bassarak, 'Functional categories in Turkish -remarks on the interaction between morphology and syntax' (s. 45) başlığını taşıyan yazısında Türkçe'de bir morfolojik unsur olarak -dIK, -An, -AcAK, -mA gibi sıfat fiil ve isim fiil ekleriyle birleşik çekim kuran -yordu, -mıştı, -acaktı gibi şekillerin cümle yapısına katılmasını ele almış ve konuya bir takım teorik açıklamalar getirmiştir. Ömer Demircan 'Affixal behaviour in Modern Turkish' (s. 57) adlı makalesinde fiilin aktif-pasif durumuna göre cümle kuruluşunda özne yüklem ilişkilerini tartışmaktadır.

Marcel Erdal 'Topic, subject and possessive compounds' (s. 75) adlı makalesinde iyelik gruplarının (isnat gruplarının) yapılarını Eski Türkçe devresinden örnekler getirerek incelemekte ve bu yapılarda *gözü kara, yüzü sarı (olan)* gibi 'olan' sıfat fiilinin bulunup bulunmamasının anlam farkı yaratmadığı üzerinde durmaktadır. Aslı Göksel 'Linearity, focus and the postverbal position in Turkish' (s. 85) adlı makalesinde cümle unsurlarının dizilişinde yüklem durumu ve yer değişikliğinin anlama etkilerini tartışmaktadır. Cümle unsurlarının dizilişi üzerine bir başka yazı da Jaklin Kornfilt'in 'On rightward movement in Turkish' (s. 107) adlı makalesi. Burada daha çok 'devrik cümle'nin yapısı ve aktarma cümle içinde unsurların dizilişi üzerinde durulmaktadır. Claudia Römer'in makalesi ise 16. yüzyıl

Osmanlı metinlerinde belirtili ve belirtilsiz nesne üzerine: ‘Marked and non-marked direct objects in 16th century Ottoman documents’ (s. 124). Şükriye Ruhi ‘Restrictions on the interchangeability of discours connectives: A study on *ama* and *fakat*’ (s. 135) adlı makalesinde *ama* ve *fakat* kelimelerinin manaya ve cümle kuruluşuna etkileriyle yüklem sonrası kullanımlarını tartışmaktadır. Ümit Deniz Turan da ‘Zero object arguments and referentiality in Turkish’ (s. 154) adlı makalesinde önceki cümlelerle anlam bağı kurulurken kimi zaman zikredilmeyen nesne, özne vb. unsurların zamirlerle karşılandığı, kimi zaman da yalın halde anlama bırakıldığı kısaltılmış cümleler üzerinde durmaktadır. Joop Veld’in makalesinin konusu ise birleşik cümlelerde yardımcı cümle unsurlarının fiilimsilerle kuruluşu üzerine: ‘Postverbal clausal constituents in Turkish’ (183)

Walter Bisang ‘Structural similarities of clause combining in Turkic, Mongolian, Manchu-Tungusic and Japanese- a typological alternative to the hypothesis of a genetic relationship’ (199) adlı makalesinde aynı dil ailesine giren büyük diller olarak Türk, Moğol, Mançu-Tunguz ve Japon dilleri ile daha az topluluklarca konuşulan Tamil, Keçuva (Quechua) ve Amarik dillerinde yardımcı cümle unsurlarının yapı benzerliklerinden hareketle dil tipolojisini tartışmaktadır. Nurettin Demir de ‘On the status of a Turkish postverb’ (s. 224) adlı makalesinde *-ip dur-* / *-di* (*dur(du)*) birleşik fiil yapısının bu sefer edebî metinlerden seçtiği örneklerden hareketle yazı dilindeki kullanımıyla ilgili olarak bu yapının sözlüklerdeki anlamı, kullanım sıklığı ve kendine bağlı cümle unsurlarıyla vurgulanışı üzerinde durmaktadır. Irina Nevskaya ise ‘Subject valency of Shor gerunds’ (s. 234) makalesinde Şor Türkçesindeki zarf-fiil tiplerini, yapılarını ve kullanımlarını incelemektedir.

Michael Hess ‘The syntax of Ottoman diathesis and related phenomena’ (s. 247) adlı makalesinde Osmanlı Türkçesinde fiil çatılarının farklı kullanımını tartışmaktadır. Leonid Kulikov ise Tuvacada ettirgen çatıyı incelemekte, makalesinin adı: ‘Causative construction in Tuvian: towards a typology of transitivity’ (s. 258). Vügar Sultanov da Türkçede (Türkiye Türkçesinde) ettirgenlik sınıflamasını tartışmaktadır: ‘The category of causality in Turkish’ (s. 265).

Ayhan Aksu-Koç ve Eser Erguvanlı-Taylan ‘The functions of relative clauses in narrative discours’ (s. 271) adlı yazılarında değişik yaşta okul öğrencileri üzerinde tecrübe ettikleri anlatımlarda kullanılan bağ cümleler ve eğitim seviyelerine göre bunların dağılımını konu almışlar. Fatma Erkman-Akerson ise ‘Genitival subject in Turkish relative constructions’ (s. 285) başlığı altında Türkçe bağlı cümle yapılarındaki ilgi hallerini ve bunların değişik söyleyiş biçimlerini incelemektedir. Geoff Haig ‘On some strategies for case recovery in Turkish relativization’ (s. 299) adlı yazısında partisip gruplarıyla kurulan sıfat tamlamalarının cümle içindeki anlam ilişkilerini tartışmaktadır. Celia Kerslake te aynı yapılarıdaki kesinlik ve kısaltmalı kullanılış üzerinde durmaktadır: ‘Definiteness, referentiality and animacy in pronominal participial clauses in Turkish’ (s. 321). Şeyda Özil ise ‘The choice of the relative participles *-(y) EcEK* and *-(y)EcEK + ol-*’ (s. 348) adlı yazısında gelecek zaman partisipli şeklin metin bağlamında tercihli olarak kullanıldığı, yoksa anlam ayırıcı özellik taşımadığını tartışmaktadır. A. Sumru Özsoy da esas olarak “Kafeste aslan uyuyor.” gibi yer bildiren cümlelerin “aslan uyuyan kafes” şeklinde yer değiştirme ile farklı kullanılışları üzerinde durmaktadır: ‘Locative Inversion, VP-adjanction an Turkish relativization’ (s. 361).

Eserde cümle yapısı ve anlam bilgisi konularını işleyen altı yazı bulunmaktadır: Maya Cheremisina ‘Negative construction with the particle *emes*’ (s. 379) adlı makalesinde Altay ve Tuva dillerindeki *emes* edatıyla oluşturulan olumsuz yapıları incelemekte ve bunun

-ba- (Türkiye Türkçesindeki olumsuzluk eki -mA-) ile farklılıklarını vurgulamaktadır. Sarah D. Kennelly 'Locality Conditions in Turkish' (s.385) adlı yazısında cümle usurlarının yer değiştirmelerinde aldıkları anlam ve şekilce uğradıkları farklılıkları, Murat Kural 'Subordinate Infls an Comp in Turkish' (s. 404) adlı yazısında -(y)İş-, mEK, -mE-, DIK-, -(y)EcEK ekleriyle kurulan isim şekillerinin kullanım özelliklerini, Genjan van Schaaik 'On the usage of gibi' (s. 422) adlı makalesinde *gibi* edatının şekil ve anlam yönünden kullanım alanlarını, Hitay Yükseler 'Possessive contuctions in Turkish' (s. 458) adlı yazısında Türkçede isim tamlamasının şekli yapısını tartışmaktadırlar. Karl Zimmer de 'The case of the errant question marker' (s. 478) adlı kısa yazısında soru ekinin kullanımını konu almaktadır.

Eserde üslûp ile doğrudan ilgili tek yazı Ahmet Kocaman'a ait: 'Stylistic fluctuations in the use of everyday Turkish' (s. 485). Kocaman, yazısında televizyon konuşmalarından kaydettiği ve bir takım eserlerden derlediği günlük konuşma dili örnekleri üzerinde üslûp incelemesi yapmaktadır.

Dört makale de dil öğrenimiyle ilgili: Jeroen Aarssen 'Acquisition of topic continuity in Turkish children's narratives' (s. 501), Rian Aarts 'Functional literacy of Turkish children in Turkey and in the Netherlands' (s. 517) ve Ad Backus and Hanneke van der Heijden: 'Life and birth of a bilingual: The mixed code of bilingual children and adults in the Turkish community in the Netherlands' (s. 527) adlı yazılarında Hollanda'daki Türk çocuklarının iki dilli durumlarını, dili kavrayış biçimlerini tartışmaktadırlar. F. Hülya Özcan da 'Definite and indefinite nouns in the discourse of Turkish-speaking children' (s. 552) adlı yazısında Türk çocuklarının anlatımlarındaki belirli ve belirsiz isimleri incelemekte, bir takım teorik izahlar getirmeye çalışmaktadır.

Ağızla ilgili iki makaleden ilki Hendrik Boeshoten'e ait: 'On dialect dictionaries' (s. 571). Yazıda Türkmen (Arazkulîjev, S. & Atanîjazov, S & Bedijev, R. & Saporova, G 1977. *Türkmen diliniñ gışgaça dialektologik sözlügi*. Aşgabat: İlim neşriyatı) ve Uygur (порур, π. (ed.) 1986. *Uylur Şiviliri Sözlügi*. Pekin. Milletler Nâşriyatı) ağız sözlükleriyle Derleme Sözlüğü karşılaştırılmakta, Derleme Sözlüğünün bazı problemleriyle birlikte diğer ikisine göre çok daha sistematik, hazırlanış biçimi ve derlenen kelimelerin konuşma bölgeleri belirtilmiş olduğundan daha güvenilir ve kapsamlı olduğu vurgulanmaktadır. İkincisi ise Tooru Hayasi imzasıyla: 'Dialect distribution in dialect boundary areas: The case of the Bolu dialect of Turkish' (s. 580). Hayasi makalesinde Bolu ilinin Kara Deniz, Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin adeta bir kesişme noktasında bulunduğunu vurgulayarak buranın coğrafi durumu ve tarihi ile ilgili bilgiler verdikten sonra Bolu ilinde yer alan birbirine sınır ağız bölgelerinin dağılımını haritalar eşliğinde ortaya koymaktadır.

Tarihî ve karşılaştırmalı Türkçe konularında da yedi yazı yer almaktadır: Selma Çapan 'Mutual intelligibility of some Turkic languages' (s. 597) adlı makalesinde Türkiye Türkçesi açısından Azerbaycan, Türkmen, Kırgız, Özbek ve Kazak Türkçeleri arasında anlaşılabilirlik üzerinde durmaktadır. Kobej Husainov da 'Phonosemantic etymon in Turkic languages' (s. 601) adlı makalesinde ses yapılarını ortaya koyarak Türk lehçelerinde bazı kelimelerin anlamlarının tespit edilebileceğini, sonra da *balkaş*, *çalpak* vb. kelimelerin yapılarını Eski Türkçeden başlayarak lehçelerdeki şekilleriyle izah etmeye çalışmaktadır. Kamile İmer'in yazısının konusu ise Türkiye'de dil reformu ve özellikle 1980 sonrası dilde ve yazıda görülen gelişmeler üzerine: 'Language reform in Turkey and its aftermath' (s. 607). András Róna-Tas 'Western Old Turkic' (s. 619) adlı makalesinde 5. asırdan 13. asrın başlarında Moğol istilâsına kadar Doğu Avrupa'da Onugur (Onogur), Bulgar, Hazar Peçenek, Kuman ve diğerlerinin dillerini konu almaktadır. Steve Seegmiller and Çiğdem

Balım da ‘Alphabets for the Turkic languages: Past, present, and future’ (s. 627) adlı yazılarında imlâ ile ilgili genel bir değerlendirme yaptıktan sonra Sovyet idaresinde kalmış Türk Cumhuriyetlerindeki alfabe değişikliklerinin tarihçesini tablolarla verip Latin alfabesine geçiş sürecini anlatmaktadırlar. Erika Taube de ‘Observations of a non-linguist concerning the Tuvinian language in Tuva and Western Mongolia’ (s. 647) adlı yazısında Batı Moğolistan ve Tuva’da Tuva diliyle ilgili araştırmalarını aktarmaktadır. Talat Tekin’in yazısının konusu ise *değil* kelimesinin etimolojisi ile ilgili: ‘On the etymology of Turkish *değil*’ (s. 656).

Klára Agyagési ‘On the characteristics of Cheremiss linguistic interference on Chuvash’ (s. 667) adlı makalesinde Çuvaşça üzerine yapılan çalışmalara değindikten sonra Çeremis (Cheremiss) dilinin Çuvaşça üzerine etkilerini tartışmaktadır. Hans Nugteren ise ‘On some Turkic loanwords in Monguor, Bao’an and Dangxiang’ (s. 683) adlı makalesinde Çin’in Doğu Şingay (Qinghai) ve Batı Gansu bölgelerinde yaşayan Mongur, Ba’oan ve Donşiyang gibi Moğol boylarının dillerindeki *agıl*, *agirçak*, *arpa*, *bakalçak* gibi 28 tane Türkçe ödünç kelimeyi incelemektedir. Emel Türker ‘Turkish as an immigrant Turkish in Norway’ (s. 697) adlı çalışmasında 11 kişiden alınan örnek cümlelerle Norveç’teki Türklerin dillerini ve Norveç’çenin etkilerini tartışmaktadır.

Albert Stoop yazısında TRANSIT adını verdiği ve ‘sahip olmak’ fiilini esas alan, Almanca’dan Türkçeye bir tercüme sistemini tanıtmaktadır: ‘Some considerations on the implementation of the possessive verb in TRANSIT’ (s. 707). Erkan Tın - Varol Akman: ‘Situating analysis of anaphora in Turkish’ (s. 728) adlı çalışmalarında, anlamca kendisinden önceki unsurlara (bilgilere) göndermede bulunan ek ve kelime unsurları ile bunların kullanım çeşitliliği üzerinde durmakta, konuya sistemaitik açıklamalar getirmektedirler.

Lütfiye Oktar - Semiramis Yağcıoğlu, okuma yoluyla varılan anlama va hatırlama faaliyetine konuya duyulan ilginin etkisi konusunda altmış öğrenci üzerinde önceden belirlenmiş metinleri kullanarak yaptıkları deneyle vardıkları sonuçları tartışmaktadırlar: ‘The effect of topic interest on reading comprehension and recall’ (s. 753).

Toplam 42 yazının yer aldığı ve 750 sayfalık hacimli bir eseri etraflıca tanıtmak tabii ki mümkün değildi. Biz burada okuyucuya kısa açıklamalarla yazıların listesini sunmuş olduk. Verdiğimiz açıklamalar, içindekileri özetlemek değil yazının başlığını biraz daha açmaktan ibarettir.

Kitaptaki bazı yazılar hem muhteva hem görüntü yönünden cebir problemlerini andırıyorsa da genel anlamda Türkoloji için faydalı yazıların yer aldığı adeta antoloji değerinde bir eser meydana getirilmiş olduğunu söylemeliyim. Sayın L. Johanson’un bu eserini de minnet ve takdirle karşıladığımızı belirtir, kendisini ve yayınevini kutlamak isteriz.

Musa DUMAN